

Міністерство освіти і науки України  
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки  
Кафедра документознавства і музейної справи



**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректор з науково-педагогічної і  
навчальної роботи та рекрутації  
проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 2 від 14.10. 2018 р.

**ПРОГРАМА**  
нормативної навчальної дисципліни  
«Теорія та методологія історії»

підготовки магістра  
спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство,  
освітньої програми Музеєзнавство, пам'яткознавство,  
культурний туризм

Луцьк – 2018

**Програма нормативної навчальної дисципліни «Теорія та методологія історії»** для підготовки магістра галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 027 Музезнавство, пам'ятокознавство, освітньої програми Музезнавство, пам'ятокознавство, культурний туризм 18 вересня 2018 року. – 21 с.

**Розробник:** Бондаренко Г. В., кандидат історичних наук, професор кафедри документознавства і музейної справи.

**Рецензент:** Зашкільняк Л. О., доктор історичних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка.

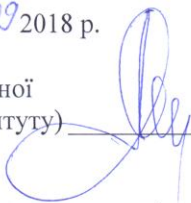
**Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри документознавства і музейної справи.**

протокол № 2 від 18.09. 2018 р.

Завідувач кафедри:  (Бондаренко Г. В..).

**Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки**

протокол № 2 від 25.09 2018 р.

Голова науково-методичної комісії факультету (інституту)  (Шваб А. Г.).

**Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки**

протокол № 2 від 17.10 2018 р.

## 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

| Найменування показників           | Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь   | Характеристика навчальної дисципліни   |
|-----------------------------------|---|--|
| Денна форма навчання              | 02 Культура і мистецтво,<br>027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, Музеєзнавство, пам'яткознавство, культурний туризм | <b>Нормативна/Вибіркова</b>  |
| Кількість годин/кредитів<br>150/5 |   | Рік навчання__2018/2019  |
|                                   |   | Семестр__9-ий__  |
|                                   |   | Лекції 28 год.   |
| ІНДЗ: €                           |   | Практичні (семінарські) 26 год.<br>Лабораторні ____ год.<br>Індивідуальні _____ год. |
|                                   |   | Самостійна робота 88 год.  |
|                                   |   | Консультації 8 год.  |
|                                   | Форма контролю: залік   |  |

## 2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

**Предметом** вивчення навчальної дисципліни є закономірності та особливості теорії і практики історичного пізнання. Курс тісно пов'язаний із такими загальнопрофесійними та спеціальними дисциплінами, як з історією, історіографією, спеціальними історичними дисциплінами, історіософією і філософією історії

## 3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні до кінця навчання бути компетентними у таких питаннях:

- знати етапи розвитку історичного мислення та пізнання;
- понятійно-категоріальний апарат історичної науки;
- методології минулого і сучасного історичного пізнання;
- уміти використовувати знання з курсу в історичних дослідженнях (курсівих, дипломних і магістерських роботах);
- аналізувати з позицій сучасних методологій історичний процес;
- орієнтуватися у проблемах історичного процесу і процесу історичного пізнання;

## 4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

**Змістовий модуль 1.** Розвиток історичного пізнання і сучасні методологічні підходи. Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання.

**Змістовий модуль 2.** Понятійно-категоріальний апарат теорії і практики історичного пізнання. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки.

## Структура навчальної дисципліни

| Назви змістових модулів і тем  | Усього | Лек. | Семін. | Сам. роб. | Конс. |
|--|--------|------|--------|-----------|-------|
| <b>Змістовий модуль 1.</b> Розвиток історичного пізнання і сучасні методологічні підходи.<br>Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання   |        |      |        |           |       |
| <p><b>Тема 1.</b> Методологія історичної науки від найдавніших часів до середини XIX ст.</p> <p>Розглядаються питання виникнення і розвитку історичної науки від найдавніших часів. Подається характеристика етапів розвитку. Аналізуються шляхи виникнення і розвитку історичної науки від Геродота, Фукідіда, Плутарха, Лівія, Тацита тощо.</p> <p>Харктеризуються шляхи розвитку історичної науки від часів створення нових держав після падіння Римської імперії. Вивчається виникнення історії у стародавні часи та історична наука в умовах середньовіччя.</p> |        | 2    | 2      | 6         |       |
| <p><b>Тема 2.</b> Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.</p> <p>Розглядаються питання історіографії та методології з позицій формування наукового історичного мислення на основі відкриттів М. Крперніка, Г. Галілея, І. Ньютона, Ч. Дарвіна та ін.</p> <p>Розглядаються поняття історичний процес і процес історичного пізнання на основі розуміння історичної альтернативи та з позицій історизму.</p>  |        | 2    | 2      | 6         | 1     |
| <p><b>Тема 3.</b> Формування історичного мислення в Україні та його вплив на історичне пізнання.</p> <p>Процес формування історичного мислення в Україні розглядається від другої половини XIX ст. Розглядаються основні праці українських істориків, зокрема, М. Костомарова, М. Маркевича, М. Драгоманова, М. Грушевського.</p>  |        | 2    | 2      | 6         | 1     |

|   |   |   |   |   |
|---|---|---|---|---|
| <p><b>Тема 4.</b> Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця XIX - початку XX ст. Історичні течії та наукові школи.</p> <p>Аналізуються підходи до розвитку історичного пізнання та історичної науки в цілому, а також використання методів соціології, соціальної педагогіки і психології. Характеристика наукових шкіл В. Ключевського, М. Соловйова, В. Антоновича, М. Грушевського та ін., які існували в часи Російської та Австро-Угорської імперій.</p>  | 2 | 2 | 6 | 1 |
| <p><b>Тема 5.</b> Питання теорії історичного пізнання в радянській історичній науці та історіософії.</p> <p>Визначаються основні періоди розвитку радянської історіографії. Характеризується марксистський підхід в історичній науці та теорії і практиці історичного пізнання.</p>   | 2 | 2 | 6 |   |
| <p><b>Тема 6.</b> Напрями розвитку історичного пізнання буржуазною наукою.</p> <p>Характеризуються окремі напрями розвитку історичного пізнання XIX – XXI ст. Позитивізм і неопозитивізм, неокантіанство, теорії конвергенції і постіндустріального суспільства, цивілізаційні підходи до вивчення історичного процесу тощо.</p> <p>Вивчається ідея К. Яспера про поділ історії на три періоди: до «осьового часу», «осьовий час» і після «осьового часу».</p> <p>Подається характеристика праць О. Шпенглера і А. Тойнбі. Наголошується на основних критеріях дослідження цивілізацій і, зокрема, на достаності або самодостатності полів історичних досліджень.</p> | 2 | 2 | 6 | 1 |
| <p><b>Тема 7.</b> Сучасні підходи до вивчення історичного процесу</p> <p>Розглядається методика і методологія Р. Колінгвуда на основі його концепції розуміння історичного процесу та історичного пізнання. по книзі «Ідея історії».</p> <p>Розглядаються проблеми появи нових методологій як: історія</p>  | 2 | 2 | 8 | 1 |

|   |    |    |    |    |   |
|---|----|----|----|----|---|
| повсякденності, усна народна історія, психоісторичний аналіз, «кінець історії» за Ф. Фукоямою. Критика історизму К. Поппером<br>Характеризується наукова концепція К. Поппера про відкриті суспільства та тоталітарні режими.   |    |    |    |    |   |
|   | 77 | 14 | 14 | 44 | 5 |
| <b>Змістовий модуль 2.</b> Понятійно-категоріальний апарат теорії і практики історичного пізнання. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки.   |    |    |    |    |   |
| <b>Тема 8.</b> Формування історичного мислення: поняття і категорії.<br>Характеристика етапів: міфологічний, релігійно-міфологічний, природничо-математичний, науковий у розвитку історичного мислення.<br>Розглядається роль народних мас і особи в історичному процесі, гомерівський і новий підходи в історичній науці як методології історичного пізнання. Окреслюється важлива проблема ролі вождів, героїв у житті суспільства і ролі народних мас. |    | 2  |    | 6  | 1 |
| <b>Тема 9.</b> Основні поняття і категорії історичного процесу і теорії та практики історичного пізнання.<br>Загальна характеристика понятійно-категоріального апарату історичної науки об'єктивного і суб'єктивного спрямування.<br>Загальні методологічні і конкретні методологічні принципи.   |    | 2  | 2  | 6  |   |
| <b>Тема 10.</b> Питання історичної класифікації та періодизації.<br>Розглядаються питання типології, групування і систематизації в історичних дослідженнях та використання історичної періодизації – ера, період, етап.   |    | 2  | 2  | 6  |   |
| <b>Тема 11.</b> Джерела і факти історичного процесу.<br>Характеризуються питання розуміння використання в історичних дослідженнях джерел і фактів як слідів діяльності суспільства.   |    | 2  | 2  | 6  | 1 |
| <b>Тема 12.</b> Спрямованість історичного процесу та історичного пізнання. Поняття історичної істини.<br>Вивчається проблема розуміння і можливостей вивчення та  |    | 2  | 2  | 6  |   |

|   |     |    |    |    |   |
|---|-----|----|----|----|---|
| прогнозування спрямування історичного процесу. Вивчається Поняття історичної волі і долі, трансцендентність і тенденційність у розвитку суспільства як об'єктивність і суб'єктивність історичного пізнання, поняття і категорії історичних правди і реальності, які ведуть до пізнання історичної істини.   |     |    |    |    |   |
| <b>Тема 13.</b> Поняття історичних часу і простору. Історична періодизація. Розглядаються проблеми абсолютного, історичного, паралельного, уявного часу та розуміння сакрального часу і просторові уявлення від безмежності до конкретного історичного простору. Вивчається використання історичної періодизації (ера, період, етап) в історичних дослідженнях. |     | 2  | 2  | 6  |   |
| <b>Тема 14.</b> Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання. Вивчається питання використання історизму з просторово-часових позицій історичного пізнання і логічність у пізнанні історичного процесу.  |     | 2  | 2  | 8  | 1 |
| Разом за модулем 2  | 73  | 14 | 12 | 44 | 3 |
| Разом   | 150 | 28 | 26 | 88 | 8 |

**Структура навчальної дисципліни  
(заочна форма)**

*Таблиця 2а*

| Назви змістових модулів і тем   | Усього | Лек. | Семін. | Сам. роб. | Конс. |
|---|--------|------|--------|-----------|-------|
| <b>Змістовий модуль 1.</b> Розвиток історичного пізнання і сучасні методологічні підходи. Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання   |        |      |        |           |       |
| <b>Тема 1.</b> Методологія історичної науки від найдавніших часів до середини XIX ст. Розглядаються питання виникнення і розвитку історичної науки від найдавніших часів. Подається характеристика етапів розвитку. Аналізуються шляхи виникнення і розвитку історичної науки від Геродота. Фукідіда, Плутарха, Лівія, Тацита тощо. |        | 2    |        | 8         |       |

|   |  |   |   |    |   |
|---|--|---|---|----|---|
| Харктеризуються шляхи розвитку історичної науки від часів створення нових держав після падіння Римської імперії. Вивчається виникнення історії у стародавні часи та історична наука в умовах середньовіччя.   |  |   |   |    |   |
| <b>Тема. 2.</b> Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.<br>Розглядаються питання історіографії та методології з позицій формування наукового історичного мислення на основі відкриттів М. Крперніка, Г. Галілея, І. Ньютона, Ч. Дарвіна та ін.<br>Розглядаються поняття історичний процес і процес історичного пізнання на основі розуміння історичної альтернативи та з позицій історизму.   |  |   | 2 | 8  |   |
| <b>Тема. 3.</b> Формування історичного мислення в Україні та його вплив на історичне пізнання.<br>Процес формування історичного мислення в Україні розглядається від другої половини XIX ст. Розглядаються основні праці українських істориків, зокрема, М. Костомарова, М. Маркевича, М. Драгоманова, М. Грушевського.   |  | 2 |   | 10 | 1 |
| <b>Тема 4.</b> Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця XIX - початку XX ст. Історичні течії та наукові школи.<br>Аналізуються підходи до розвитку історичного пізнання та історичної науки в цілому, а також використання методів соціології, соціальної педагогіки і психології. Характеристика наукових шкіл В. Ключевського, М. Соловйова, В. Антоновича, М. Грушевського та ін., які існували в часи Російської та Австро-Угорської імперій. |  |   | 2 | 8  | 1 |
| <b>Тема 5.</b> Питання теорії історичного пізнання в радянській історичній науці та історіософії.<br>Визначаються основні періоди   |  |   |   | 10 | 1 |



|   |    |   |    |    |   |
|---|----|---|----|----|---|
| розвитку радянської історіографії. Характеризується марксистський підхід в історичній науці та теорії і практиці історичного пізнання.  |    |   |    |    |   |
| <p><b>Тема 6.</b> Напрями розвитку історичного пізнання буржуазною наукою.</p> <p>Характеризуються окремі напрями розвитку історичного пізнання XIX – XXI ст. Позитивізм і неопозитивізм, неокантіанство, теорії конвергенції і постіндустріального суспільства, цивілізаційні підходи до вивчення історичного процесу тощо.</p> <p>Вивчається ідея К. Яспера про поділ історії на три періоди: до «осьового часу», «осьовий час» і після «осьового часу».</p> <p>Подається характеристика праць О. Шпенглера і А. Тойнбі. Наголошується на основних критеріях дослідження цивілізацій і, зокрема, на достаності або самодостатності полів історичних досліджень.</p> |    |   |    | 8  | 1 |
| <p><b>Тема 7.</b> Сучасні підходи до вивчення історичного процесу</p> <p>Розглядається методика і методологія Р. Колінгвуда на основі його концепції розуміння історичного процесу та історичного пізнання. по книзі «Ідея історії».</p> <p>Розглядаються проблеми появи нових методологій як: історія повсякденності, усна народна історія, психоісторичний аналіз, «кінець історії» за Ф. Фукоямою. Критика історизму К. Поппером</p> <p>Характеризується наукова концепція К. Поппера про відкриті суспільства та тоталітарні режими.</p>  | 2  |   | 10 | 1  |   |
|   | 77 | 6 | 4  | 62 | 5 |
| <b>Змістовий модуль 2.</b> Понятійно-категоріальний апарат теорії і практики історичного пізнання. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки.   |    |   |    |    |   |
| <p><b>Тема 8.</b> Формування історичного мислення: поняття і категорії.</p> <p>Характеристика етапів: міфологічний, релігійно-міфологічний, природничо-математичний, науковий у розвитку історичного мислення.</p>  |    | 2 |    | 8  |   |

|   |  |   |   |    |   |
|---|--|---|---|----|---|
| <p>Розглядається роль народних мас і особи в історичному процесі, гомерівський і новий підходи в історичній науці як методології історичного пізнання. Окреслюється важлива проблема ролі вождів, героїв у житті суспільства і ролі народних мас.</p>   |  |   |   |    |   |
| <p><b>Тема 9.</b> Основні поняття і категорії історичного процесу і теорії та практики історичного пізнання.</p> <p>Загальна характеристика понятійно-категоріального апарату історичної науки об'єктивного і суб'єктивного спрямування.</p> <p>Загальні методологічні і конкретні методологічні принципи.</p>  |  |   | 2 | 8  |   |
| <p><b>Тема 10.</b> Питання історичної класифікації та періодизації.</p> <p>Розглядаються питання типології, групування і систематизації в історичних дослідженнях та використання історичної періодизації – ера, період, етап.</p>  |  |   |   | 10 | 1 |
| <p><b>Тема 11.</b> Джерела і факти історичного процесу.</p> <p>Характеризуються питання розуміння використання в історичних дослідженнях джерел і фактів як слідів діяльності суспільства.</p>  |  | 2 |   | 6  | 1 |
| <p><b>Тема 12.</b> Спрямованість історичного процесу та історичного пізнання. Поняття історичної істини.</p> <p>Вивчається проблема розуміння і можливостей вивчення та прогнозування спрямування історичного процесу. Вивчається Поняття історичної волі і долі, трансцендентність і тенденційність у розвитку суспільства як об'єктивність і суб'єктивність історичного пізнання, поняття і категорії історичних правди і реальності, які ведуть до пізнання історичної істини.</p> |  |   |   | 10 | 1 |

|   |     |    |   |     |    |
|---|-----|----|---|-----|----|
| <p><b>Тема 13.</b> Поняття історичних часу і простору. Історична періодизація. Розглядаються проблеми абсолютного, історичного, паралельного, уявного часу та розуміння сакрального часу і просторові уявлення від безмежності до конкретного історичного простору.</p> <p>Вивчається використання історичної періодизації (ера, період, етап) в історичних дослідженнях.</p> |     |    |   | 10  | 1  |
| <p><b>Тема 14.</b> Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання. Вивчається питання використання історизму з просторово-часових позицій історичного пізнання і логічність у пізнанні історичного процесу.</p>   |     |    |   | 10  | 1  |
| Разом за модулем 2  | 73  | 4  | 2 | 62  | 5  |
| Разом   | 150 | 10 | 6 | 124 | 10 |

### 1. Теми практичних (семінарських) / лабораторних занять (денна форма)

| № з/п | Тема   | Кількість годин |
|-------|--|-----------------|
| 1     | <p><b>Семінарське заняття 1. Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Історія як наука про суспільство: визначення історії в історичній науці.</li> <li>2. Історичний процес – об'єкт історичного пізнання.</li> <li>3. Історичне пізнання – інструмент розуміння історичного процесу.</li> <li>4. Поняття філософії історії та історіософії</li> </ol>   | 2               |
| 2     | <p><b>Семінарське заняття 2. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця XIX - початку XX ст.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Боротьба шкіл матеріалістичного та ідеалістичного спрямування. Гомерівський та новий підходи у вивченні історичного процесу.</li> <li>2. Використання соціології та психології в історичних дослідженнях. Описовість історичної науки.</li> <li>3. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії.</li> <li>4. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантиш-Коменський та</li> </ol> | 2               |

|   |   |   |
|---|---|---|
|   | інші).  |   |
| 3 | <p><b>Семінарське заняття 3. Історичні течії та наукові школи кінця XIX ст.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії.</li> <li>2. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантиш-Коменський та інші).</li> <li>3. Критичний марксизм та розуміння історії М.Бердяєвим.</li> <li>4. Сучасне розуміння “кінця історії”.</li> </ol>   | 2 |
| 4 | <p><b>Семінарське заняття 4. Сучасні підходи до вивчення історичного процесу.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Цивілізаційний і культурологічний підходи до розуміння історії. О.Пріцак та оцінка цивілізаційного розуміння історії людства.</li> <li>2. Теорія “осьового часу” К.Ясперса.</li> <li>3. Проблеми “відкритого суспільства” і критика історицизму К.Поппера.</li> <li>4. “Ідея історії” Р.Колінгвуда.</li> <li>5. Проблеми аксіології та використання усної народної історії, психоісторії, історії повсякдення як нових методологій</li> </ol> | 2 |
| 5 | <p><b>Семінарське заняття 5. Роль народних мас і особи в історичному процесі.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Народні маси – історичне тло суспільства.</li> <li>2. Народні маси – рушійні сили історичного процесу.</li> <li>3. Особа (постать) в історичному процесі.</li> <li>4. Особа і практика історичного пізнання.</li> </ol>   | 2 |
| 6 | <p><b>Семінарське заняття 6. Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Поняття історизму та історицизму.</li> <li>2. Поняття історичних часу і простору.</li> <li>3. Історична закономірність та логіка історичного пізнання.</li> <li>4. Поняття гештальту і каузальності у західній історіософії.</li> </ol>  | 2 |
| 7 | <p><b>Семінарське заняття 7. “Образ іншого” та іншування як проблема в історичній науці.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Поняття «образу іншого».</li> <li>2. «Іншування» як проблема сучасних європейських</li> <li>3. підручників з історії.</li> <li>4. «Образ іншого» в українській історичній науці.</li> </ol>  | 2 |
| 8 | <p><b>Семінарське заняття 8. «Осьовий час» К.Ясперса.</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Проблеми історичної періодизації.</li> <li>2. «Осьовий час» як методологічний підхід.</li> <li>3. Прогресивний розвиток людства на основі постійної</li> </ol>  | 2 |

|    |  |    |
|----|--|----|
|    | інтеграції.  |    |
| 9  | <b>Семінарське заняття 9. Формування історичного мислення.</b><br>1. Етапи розвитку історичного мислення: міфологічний, релігійний, природничо-математичний, науовий..<br>2. Історична пам'ять як основа розвитку свідомості в суспільстві. Носії історичної пам'яті.<br>3. Історична свідомість – основа історичного мислення та історичного пізнання   | 2  |
| 10 | <b>Семінарське заняття 10. Усна народна історія. Історія повсякденності.</b><br>1. Методологія використання усної народної історії, спрямованої на збирання фактичного матеріалу шляхом фіксації спогадів людей на основі їхньої історичної пам'яті.<br>2. Вивчення життя і діяльності суспільства по відтворенню і збереженню історичної пам'яті та історичного досвіду, традиційно-побутової культури. |    |
| 11 | <b>Семінарське заняття 11. Понятійно-категоріальний апарат історичного пізнання.</b><br>1. Необхідність розробки і формування понятійно-категоріального апарату в теорії і методології історичної науки.<br>2. Про основні напрями розвитку історичної науки і формування понятійно-категоріального апарату  | 2  |
| 12 | <b>Семінарське заняття 12. Практика дослідження, вивчення і розуміння історичного процесу.</b><br>1. Види наукових робіт.<br>2. Про використання нових методик і технологій у вивченні історії.<br>3. Підготовка кадрів історичної науки.  | 2  |
| 13 | <b>Семінарське заняття 13. “Образ іншого” та іншування як проблема в історичній науці.</b><br>1. Підготовка посібників і підручників з врахуванням “образу іншого”.<br>2. Толерантність ставлення до представників різних соціальних, етнічних, релігійних, політичних спільностей сучасності.<br>3. Взаємини з народами інших націй.  | 2  |
|    | <b>Разом</b>   | 26 |

## 2. Теми практичних (семінарських) / лабораторних занять (заочна форма)

| № з/п | Тема  | Кількість годин |
|-------|---|-----------------|
| 1     | <b>Семінарське заняття 1. Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.</b><br>1. Історія як наука про суспільство: визначення історії в історичній науці.<br>2. Історичний процес – об'єкт історичного пізнання.<br>3. Історичне пізнання – інструмент розуміння історичного | 2               |

|   |   |          |
|---|---|----------|
|   | процесу.<br>4. Поняття філософії історії та історіософії  |          |
| 2 | <b>Семінарське заняття 2. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця ХІХ - початку ХХ ст.</b><br>1. Боротьба шкіл матеріалістичного та ідеалістичного спрямування. Гомерівський та новий підходи у вивченні історичного процесу.<br>2. Використання соціології та психології в історичних дослідженнях. Описовість історичної науки.<br>3. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії.<br>4. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантиш-Коменський та інші). | 2        |
| 3 | <b>Семінарське заняття 3. Понятійно-категоріальний апарат історичного пізнання.</b><br>1. Необхідність розробки і формування понятійно-категоріального апарату в теорії і методології історичної науки.<br>3. Про основні напрями розвитку історичної науки і формування понятійно-категоріального апарату<br>4. Поняття історизму та історицизму.<br>5. Поняття історичних часу і простору.<br>6. Історична закономірність та логіка історичного пізнання. Поняття гештальту і каузальності у західній історіософії.   | 2        |
|   | <b>Разом</b>  | <b>6</b> |

**1. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ  
(денна форма)**

| № з/п | Тема   | Кількість годин |
|-------|--|-----------------|
|       | <b>Модуль 1.</b>   |                 |
| 1     | Характеристика джерел і літератури   | 8               |
| 2     | Понятійно-категоріальний апарат історичного пізнання   | 6               |
| 3     | Формування історичного мислення: етапи і зміст.  | 6               |
| 4     | Формування сучасних теоретичних та методологічних підходів до історії.                           | 6               |
| 5     | Шляхи розвитку історичної науки від часів створення нових держав після падіння Римської імперії. | 6               |
| 6     | Виникнення історії у стародавні часи.  | 6               |
| 7     | Історична наука в умовах середньовіччя.  | 6               |
|       | <b>Модуль 2.</b>   |                 |
| 5     | Практика дослідження, вивчення і розуміння історичного процесу.                                  | 6               |
| 6     | Складання періодизацій.  | 6               |

|              |  |           |
|--------------|--|-----------|
| 7            | Види наукових робіт і формування кадрів історичної науки   | 8         |
| 8            | Методологія використання усної народної історії.   | 6         |
| 9            | Спрямованість на збирання фактичного матеріалу шляхом фіксації спогадів людей на основі їхньої історичної пам'яті. | 6         |
| 10           | “Образ іншого” та іншування як проблема в історичній науці.  | 6         |
| 14           | Типологія, групування і систематизації в історичних дослідженнях   | 6         |
| <b>Разом</b> |  | <b>88</b> |

### 1. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ (заочна форма)

| № з/п        | Тема   | Кількість годин |
|--------------|--|-----------------|
|              | <b>Модуль 1.</b>   |                 |
| 1.           | Характеристика джерел і літератури   | 8               |
| 2.           | Понятійно-категоріальний апарат історичного пізнання   | 6               |
| 3.           | Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.  | 6               |
| 4.           | Формування історичного мислення: етапи і зміст.  | 4               |
| 5.           | Формування історичного мислення: поняття і категорії.  | 4               |
| 6.           | Виникнення історії у стародавні часи.  | 4               |
| 7.           | Історична наука в умовах середньовіччя.  | 6               |
| 8.           | Практика дослідження, вивчення і розуміння історичного процесу.  | 6               |
| 9.           | Шляхи розвитку історичної науки від часів створення нових держав після падіння Римської імперії.                   | 6               |
| 10.          | Методологія історичної науки від найдавніших часів до середини XIX ст.   | 6               |
| 11.          | Формування сучасних теоретичних та методологічних підходів до історії.   | 6               |
|              | <b>Модуль 2.</b>   |                 |
| 12.          | Спрямованість історичного процесу та історичного пізнання.   | 6               |
| 13.          | Роль народних мас і особи в історичному процесі.   | 6               |
| 14.          | Поняття історичної істини.   | 6               |
| 15.          | Загальні методологічні і конкретні методологічні принципи.   | 6               |
| 16.          | Питання історичної класифікації та періодизації.   | 4               |
| 17.          | Типологія, групування і систематизації в історичних дослідженнях Складання періодизацій.                           | 6               |
| 18.          | Види наукових робіт і формування кадрів історичної науки   | 6               |
| 19.          | Методологія використання усної народної історії.   | 6               |
| 20.          | Спрямованість на збирання фактичного матеріалу шляхом фіксації спогадів людей на основі їхньої історичної пам'яті. | 6               |
| 21.          | “Образ іншого” та іншування як проблема в історичній науці.  | 6               |
| 22.          | Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання.  | 4               |
| <b>Разом</b> |  | <b>124</b>      |

### 7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях за 12 бальною шкалою:  
 1–4 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;  
 5-7 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;  
 8-10 балів – повна відповідь, студент лише частково користується конспектом;  
 11-12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнення.

| Поточний контроль<br>(маx = 40 балів) |     |                    |      | Модульний контроль<br>(маx = 60 балів) |       | Загальна<br>кількість балів |
|---------------------------------------|-----|--------------------|------|--|-------|-----------------------------|
| Модуль 1                              |     |                    |      | Модуль 2                               |       |                             |
| Змістовий модуль 1                    |     | Змістовий модуль 2 |      | МКР 1                                  | МКР 2 |                             |
| T 1                                   | T 2 | T 8                | T 9  | 20                                     | 40    | 100                         |
| 2                                     | 2   | 2                  | 2    |  |       |                             |
| T 3                                   | T 4 | T 10               | T 11 |  |       |                             |
| 2                                     | 2   | 2                  | 2    |  |       |                             |
| T 5                                   | T 6 | T 12               | T 13 |  |       |                             |
| 2                                     | 2   | 2                  | 2    |  |       |                             |
| T 7                                   |     | T 14               |      |  |       |                             |
| 2                                     |     | 2                  |      |  |       |                             |

Підсумковий контроль успішності студентів (залік, екзамен) має форму тестування знань студентів на комп'ютерах.

### Шкала оцінювання (національна та ECTS)

| Сума балів<br>за всі види навчальної<br>діяльності | Оцінка за національною шкалою                              |  |
|--|--|--|
|  | для екзамену,<br>курсової роботи<br>(проекту),<br>практики | для заліку   |
| 90 – 100   | Відмінно   | Зараховано   |
| 82 – 89  | Добре  |  |
| 75 - 81  |  |  |
| 67 -74   |  |  |
| 60 - 66  | Задовільно   | Незараховано<br>(з можливістю<br>повторного складання) |
| 1 – 59   | Незадовільно   |  |

### Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів. Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. Поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
2. Модульна контрольна робота 1 (максимум 20 балів).
3. Модульна контрольна робота 2 (максимум 40 балів).



## 8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Арон Р. – М. : Прогресс-Политика, 1992. – 608 с.
2. Барг М. Исторический факт: структура, форма, содержание / М. Барг // История СССР. – 1979. – № 6. – С. 46–71.
3. Барг М. Исторические закономерности как познавательная цель исторической науки / М. Барг // История СССР. – 1979. – № 1. – С. 96–120.
4. Бердяев Н. Истоки и смысл русского коммунизма / Бердяев Н. – М. : Мысль, 1990. – 224 с.
5. Бердяев Н. Смысл истории / Бердяев Н. – М. : Мысль, 1990. – 176 с.
6. Блок М. Апология истории или ремесло историка / Блок М. – Изд. 2-е доп. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
7. Бондаренко Г. Историчне пізнання : питання теорії і практики / Бондаренко Г. – Луцьк : Ред.- вид. від. Волин. держ. ун-ту, 1988. – 228 с.
8. Бондаренко Г. Теорія та методологія історії / Бондаренко Г. – Луцьк : Ред.- вид. від. Волин. держ. ун-ту, 2011. – 228 с.
- 9.
10. Боров Ю. Краткий курс истории XX века в анекдотах, частушках, баснях, мемуарах и т. д. / Боров Ю. – М. : Звонница, 1995. – 390 с.
11. Вебер М. Избранное. Образ общества / Вебер М. – М. : Юрист, 1994. – 704 с.
12. Виндельбанд В. Избранное. Дух и история / Виндельбанд В. – М. : Юрист, 1995. – 687 с.
13. Гошовський М. Ідея прогресу у світовій філософії / Гошовський М., Кучерявий І. – К. : Вища шк., 1993. – 346 с.
14. Грушевський М. Очерк истории украинского народа / Грушевський М. – К. : Лыбидь 1990. – С. 15–22.
15. Грушевський М. Спомини / М. Грушевський // Київ. – 1988. – № 12. – С. 122–123.
16. Грушевський М. Твори : у 50 т. Т. 1. / Грушевський М. – Л. : Світ, 2002. – 592 с.
17. Губман Б. Смысл истории: Очерк истории современных западных концепций / Губман Б. – М. : Наука, 1991. – 190 с.
18. Дожилась Україна... Народна творчість часів голодомору і колективізації на Україні. Збір. і проком. І. Бугаєвич. – К. : Укр. письменник, 1993. – 29 с.
19. Дьяков В. Методология в прошлом и настоящем / Дьяков В. – М. : Мысль, 1974. – 190 с.
20. Дьяконов И. Пути истории. – М. : Восточная литература, 1994. – 384 с.
21. Ершов Ю. Человек. Социум. История (социально-философские проблемы теории исторического процесса) / Ершов Ю. – Свердловск : Издательство УГУ, 1990. – 152 с.
22. Жуков Е. Очерки методологии истории / Жуков Е. – М. : Наука, 1980. – 240 с.
23. Зашкільняк Л. О. Методологія історії / Зашкільняк Л. О. – Л. : Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, 1999. – 228 с.
24. Иванов В. Методология исторической науки / Иванов В. – М. : Высш. шк., 1985. – 168 с.
25. Иванов Г. Методологические проблемы исторического познания / Иванов Г., Коршунов А., Петров Ю. – М. : Высш. шк., 1981. – 296 с.
26. Ивин А. А. Введение в философию истории / Ивин А. А. – М. : Гуманит. изд. центр «Владос», 1997. – 287 с.
27. Историческая наука: Вопросы методологии. – М. : Высш. шк.; Мысль, 1986. – 211 с.
28. Карсавин Л. Философия истории / Карсавин Л. – СПб : Комплект, 1993. – 160 с.
29. Ключевский В. Письма. Дневники. Афоризмы и мысли об истории / Ключевский В. – М. : Наука, 1968. – 525 с.
30. Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX ст.) / Колесник І. І. – К. : Вища шк., 2000. – 256 с.

31. Колінгвуд Р. Ідея історії / Колінгвуд Р. – К. : Основи, 1996. – 615 с.
32. Кримський С. “Кінець історії” чи метаісторія? / С. Кримський // Collegium. – 1994. – № 1. – С. 28–40.
33. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе / Лисяк-Рудницький І. – К. : Основи, 1994. – Т. 1 – 554 с.; Т. 2. – 573 с.
34. Макарчук С. Писемні джерела з історії України / Макарчук С. – Л. : Світ, 1999. – 352 с.
35. Мельник Л. Г. Розвиток наукового пізнання історії / Мельник Л. Г. – К. : Радян. школа, 1983. – 125 с.
36. Мельник Л. Г. Предмет и методология исторической науки / Мельник Л. Г. – К. : Вища шк., 1977. – 134 с.
37. Методологические и философские проблемы истории. – Новосибирск : Наука, 1983. – 352 с.
38. Мечников Л. Цивилизация и великие исторические реки / Мечников Л. – М. : Пангея, 1995. – 461 с.
39. Могильницкий Б. Введение в методологию истории / Могильницкий Б. – М. : Мысль, 1989. – 175 с.
40. Ніцше Фрідріх. Так казав Заратустра. Жадання влади / Ніцше Фрідріх. – Київ : Основи, 1993. – 415 с.
41. Павленко Ю. Історія світової цивілізації : Соціокультурний розвиток людства : Навч. посіб. / Павленко Ю. – К. : Либідь, 1996. – 360 с.
42. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. : Хрестоматія. – Л. : Світ, 1995. – С. 132–134, 155, 350–351, 541–551, 577, 743–753.
43. Померанц Г. Лекции по философии истории / Померанц Г. – М. : Лири «ДОК», 1993. – 240 с.
44. Поппер К. Злиденність історизму / Поппер К. – К. : Абрис, 1994. – 192 с.
45. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / Поппер К. – К. : Основи, 1995. – Т. 1 – 444 с.; Т. 2. – 494 с.
46. Потульницький В. Українська та світова історична наука / В. Потульницький // Український історичний журнал. – 2000. – № 1, 2, 3, 4.
47. Прицак О. Історіософія Михайла Грушевського / Прицак О. // Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 1. – К. : Наук. думка, 1991. – С. XLIII – LXXXIII.
48. Прицак О. Арнольд Джозеф Тойнбі та його твір / Прицак О. // Тойнбі А. Дослідження історії. – Т. 2. – К. : Основи, 1995. – С. 363–374.
49. Против бужуазных фальсификаторов истории и политики КПСС. – М. : Политиздат, 1980. – 286 с.
50. Ракитов А. Историческое познание: системно-гносеологический поход / Ракитов А. – М. : Политиздат, 1982. – 303 с.
51. Розвиток історичного мислення як засіб формування особистості, її інтелекту та творчих здібностей. Збірник статей : Праці Всеукр. наук.-практ. конф. 7–10 грудня 1999 р. – О. : Астропринт, 1999. – 216 с.
52. Реєнт О. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу / О. П. Реєнт // УІЖ. – 1999. – № 3.
53. Сахаров А. Методология истории и историография / Сахаров А. – М.: Наука, 1981. – 94 с.
54. Смолій В. Українська історична наука на рубежі XXI століття: Проблеми пошуку нових теоретичних та методологічних підходів / В. А. Смолій // Освіта України. – № 27. – 1997. – 4 лип.
55. Смоленский Н. Теория и методология истории / Смоленский Н. И. – М. : Академия, 2008. – 272 с.
56. Стрельский В. Теория и методика источниковедения истории СССР / Стрельский В. – К. : Вища шк., 1976. – 129 с.

57. Сучасна українська історіографія : проблеми методології та термінології : матеріали Всеукр. наук.-методол. семінару (Київ, 17 черв. 2004 р.). – К. : [б. в.], 2005. – 108 с.
58. Тойнбі А. Дослідження історії / Тойнбі А. – К. : Основи, 1995. – Т. 1. – 614 с.; Т. 2. – 406 с.
59. Трельч Э. Историзм и его проблемы / Трельч Э. – М. : Юрист, 1994. – 719 с.
60. Теоретические проблемы всемирно-исторического процесса / Жуков Е.М., Барг М. А., Черняк Е. Б., Павлов В. И. – М. : Наука, 1979. – 330 с.
61. Удод О. Історія : осягнення духовності / Удод О. – К. : Генеза, 2001. – С. 28–43.
62. Удод О. Історія в дзеркалі аксеології. Роль історичної науки та освіти у формуванні духовних цінностей українського народу в 1920–1930-х роках / Удод О. – К. : Генеза, 2000. – С. 12–33.
63. Успенский Б. Этюды о русской истории / Успенский Б. – СПб. : Азбука, 2002. – 480 с.
64. Февр Л. Бои за историю / Февр Л. – М. : Наука, 1990. – 627 с.
65. Философия и методология истории. Логика и методология исторической науки : сб. статей / Общ. ред. акад. И. С. Кона. – М. : Прогресс, 1977. – 302 с.
66. Философия и методология науки / под ред. В. И. Купцова. – М. : АСПЕКТ-ПРЕСС, 1996. – 551 с.
67. Фукояма Ф. Конец истории / Ф. Фукояма // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 145 – 147.
68. Хоменко В. Глобальні проблеми сучасності і наукова методологія / В. Хоменко // Історія в школі. – 1998. – № 12.
69. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Чижевський Д. – К. : Кобза, 1992. – 230 с.
70. Шкільна історія очима істориків-науковців. Матеріали робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України / Упорядкув. і ред. Н. Яковенко. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2008. – 128 с.
71. Шидер Т. Различия между историческим методом и методом социальных наук / Шидер Т. – М. : Наука, 1970. – 175 с.
72. Шморгун А. Методологическая функция теории общественно-экономической формации / Шморгун А. – К. : Наук. думка, 1990. – 147 с.
73. Шпенглер О. Закат Европы / Шпенглер О. – М. : Мысль, 1993. – Т. 1. – 672 с.; 1998. – Т. 2. – 608 с.
74. Шпенглер О. Падіння Європи / О. Шпенглер // Основа. – 1996. – № 30(8).
75. Эрикссон, Э. Молодой Лютер: психоаналитическое историческое исследование / Эрикссон Э.. – М. : Медиум, 1996. – 508 с.
76. Ясперс К. Смысл и назначение истории / Ясперс К. – Пер. с нем. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.
77. Ящук Т. Філософія історії. Курс лекцій / Ящук Т. І. – К. : Либідь, 2004. – 535 с.
- Методичне забезпечення**
78. Бондаренко Г. Теорія і методологія історії – Луцьк: Ред.- вид. від. Волин. нац. ун-ту, 2011. – 196 с.
79. Зевелев А. Историографическое исследование: методологические аспекты / Зевелев А. – М. : Высш. шк., 1987. – 161 с.
80. Історіографічний словник: Навчальний посібник / За ред. С. І. Посохова. – Х. : Східно-регіон. центр гуман.-освіт. ініціатив, 2004. – 340 с.
81. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования / Ковальченко И. Д. – М. : Мысль, 1987. – 440 с.
82. Математические методы и ЭВМ в исторических исследованиях. Статьи и материалы. – М. : Наука, 1984. – 280 с.
83. Миронов Б. Историк и математика / Математические методы в исторических исследованиях / Миронов Б., Степанов З. – Л. : Наука, 1975. – 175 с.

84. Сборник материалов по истории исторической науки в СССР / Под ред. И. Д. Ковальченко. – М. : Высш. шк., 1985. – 304 с.
85. Павленко Ю. Історія світової цивілізації : Соціокультурний розвиток людства : Навч. посіб. / Павленко Ю. – К. : Либідь, 1996. – 360 с.
86. Пронштейн А. Вопросы теории и методики исторического исследования / Пронштейн А., Данилевский И. – М. : Высш. шк., 1986. – 209 с.
87. Словник історичних термінів і понять / Упоряд. А. О. Данильєв, Л. І. Калініна, В. К. Терещенко. – Луганськ : Янтар, 2000. – 112 с.
88. Философия истории : Антология : Учеб. пособ. для студентов гуманитар. вузов / сост., ред. и вступ. ст. Ю. А. Кимелева. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 351 с.

## 9. Питання для підсумкового контролю

1. Визначення історії як історичної науки. Поняття історичного процесу.
2. Історичне пізнання як теорія і практика розуміння дослідження і вивчення історичного процесу.
3. Поняття методології історичної науки.
4. Історіософія і філософія історії.
5. Міфологічне розуміння історії.
6. Релігійне розуміння історії.
7. Погляди на історію в античний час та ідеї гуманізму.
8. Романтична історіографія.
9. Ідеї просвітництва в історіографії.
10. Провіденціалізм в розумінні пізнання історичного процесу.
11. Огюст Конт та ідеї позитивізму.
12. Ідеї позитивізму в західній та українській історіографії.
13. Діалектика і логіка пізнання Гегеля.
14. Соціологія та історична наука.
15. Народницька і державницька течії в українській історичній науці.
16. Школи аналів.
17. Марксистський підхід до розуміння історичного процесу.
18. Радянська історична наука та її методологія.
19. Смісл історії М. Бердяєва і його критика комунізму.
20. Ідеї державності та націоналізму в українській історіографії.
21. Школа М.Грушевського.
22. Ідея історії Р.Колінгвуда.
23. Марк Блок про ремесло історика.
24. Критика історизму К.Поппера.
25. “Осьовий час” К.Ясперса.
26. Цивілізаційний підхід до вивчення і розуміння історії. Цивілізація -самодостатнє поле історичного дослідження О.Шпенглера і А.Тойнбі.
27. “Кінець історії” Фукоями.
28. Культурологічний підхід до розуміння і вивчення історії.
29. Психоісторія.
30. Усна народна історія
31. Історія повсякдення.
32. Загально-методологічні та конкретно-методологічні принципи.
33. Принцип історизму – основа історичного пізнання.
34. Поняття історичного часу.
35. Поняття історичного простору.
36. Історична альтернатива.
37. Розуміння незворотності історичного процесу.

38. Історичне джерело.
39. Історичний факт.
40. Історична подія.
41. Історичне явище.
42. Історичний процес.
43. Історична пам'ять.
44. Історична свідомість.
45. Історичне мислення.
46. Історичний досвід.
47. Історична правда.
48. Історична реальність.
49. Історична істина.
50. Історична оцінка та аксіологія.
51. Історична тенденційність.
52. Цілеспрямованість і стихійність історичного процесу.
53. Історична доля.
54. Історична воля.
55. Доля людини як історичне джерело.
56. Роль народних мас і особи в історії.
57. Сучасні проблеми становлення і розвитку історіософії в Україні.
58. Класифікація в історичних дослідженнях: групування, типологія, систематизація.
59. Проблеми періодизації в історичній науці.
60. Формування структури і змісту наукової роботи: реферату, статті, кусової і дипломної роботи, монографії.